

Naturvernforbundet Finnmark
Finnmárkku Luonddugáhttenlihttu

Sieiddeduottar

Rapport om kulturminner og åndelighet ved
Sieiddeduottar – Skarvberget

Baajh vaeride årrodh – La fjellan leve

Forord

Rapporten Sieiddeduottar - Kulturminner og åndelighet ble bestilt av Naturvernforbundet i Finnmark som en oppfølging av NVE sine argumenter for at Davvi vindkraftverk ikke fikk bli med videre i "kraftpakke Melkøya". Vi syntes det var svært gledelig at Naturmangfoldlovens §8, annet ledd, endelig ble tatt i bruk. Sitat av NVE sitt avslag: "Gjennom kravene i Grunnloven § 108, naturmangfoldloven §8 annet ledd og internasjonale regler skal NVE legge vekt på hensynet til samisk kultur og næringsutøvelse i konsesjonsbehandlingen. Det finnes mange fjell og naturområder i Norge som er viktige for samisk kulturutøvelse og tro. NVE mener at området rundt Rásttigáisá utmerker seg som særskilt viktig."

Oppdraget med å grundig utrede kulturminner og åndelighet ved Sieideduottar ble gitt til Mearrasida ved Steinar Nilsen. Vi løfter fram dette sitatet fra rapporten: "Åndelighet og kultur er sentrale begreper i rapporten. Den bygger på en forståelse av at åndelighet kan anses for å være en grunnleggende del av tradisjonell samisk kultur. Kultur kan sies å dreie seg om kunnskap i vid forstand, og innbefatter alle ferdigheter, vaner og praksiser folk har tilegnet seg som medlemmer av et samfunn. Kultur innbefatter også trosformer, og dermed også åndelighet. Tradisjonelle samiske verdensoppfatninger har åndelige aspekter, og knytter seg til grunnleggende verdier."

Steinar Nilsen sin fagbakgrunn er samisk språkvitenskap, og han er i dag medarbeider ved det sjøsamiske sentret Mearrasiida, hvor han i tillegg til språk- og stedsnavnprosjekter har deltatt i Mearrasiida sitt arbeid om tradisjonell kunnskap (blant annet med samiske båt- og seilingsord) og et prosjekt om sankingstradisjoner i samiske kyst- og fjordområder. Han kjenner området ved Sieidi/Skarvberget godt, hvor hans besteforeldre bosatte seg på grunn av det gode fisket i sjøen der. På 1700- og 1800- tallet hadde familien sommerboplassene der, mens vinterbosted var i Smørfjord, hvor han selv vokste opp. Siden barndommen har han vandret i fjellet i Smørfjordområdet og store deler av Sieiddeduottar.

Med denne rapporten håper vi å sette en ny standard for hva NVE bør kreve i utredningsprogrammer for alle energisaker i samiske områder, med hvilke krav man bør stille til utredningsselskapene og til de fagpersoner som skal utføre denne type utredninger. Et absolutt minimumskrav er dyp kunnskap om samisk språk og tradisjonskunnskap i en vid betydning. Kun da vil kunnskapsgrunnlaget kunne reflektere ulike verdier i området.

For Naturvernforbundet i Finnmark,
fylkesleder Kjell M. Derås

Naturvernforbundet Finnmark

Finnmárkku Luonddugáhttenlihttu

Innhold

1.0 Rapportens bestilling og leveranse	4
2.0 Innledning	4
3.0 Geografisk avgrensing	4
4.0 Metode	6
5.0 Landskap, åndelighet og kultur	6
6.0 Eldre skriftlige kilder for kunnskap om landskaps- tilknytning og åndelighet	8
7.0 Bosteder og offersteder i eldre skriftlige kilder	9
8.0 Fjellet Sieidi og dets rikdom	10
9.0 Offersteder ved Sieidi og ved Sieiddeduottar	10
10.0 Åndelighet i rapport-området	12
11.0 Aktiviteter ved Sieiddeduottar	12
12.0 Kulturminner ved Fáhccajávrrit og omegn	15
13.0 Kulturminner i Smørfjord-området	18
14.0 Sagn om Sieidi og Siidaváhki	23
15.0 Områdets bruk i dag	25
16.0 Kunnskapsoverføring	25
17.0 Fundament for levende samfunn	25
Sammendrag	28
Čoahkkáigeassu	29
Referanser	30

Naturvernforbundet i Finnmark

Medlemstall	apr. 2023	okt. 2024
Finnmark	502	630
Nasjonalt	36000	42 800
Fylkeslag	15	15
Lokallag	100	104

Mearrasiida

Mearrasiida - et sjøsamisk senter i Billávuotna/
Billefjord

Mearrasiida er en stiftelse som arbeider med lokal/
tradisjonell kunnskap, herunder bygging av små
tradisjonelle båter, og med stedsnavn og andre kultur-
minner, språk og lokalhistorie i sjøsamiske områder.
Nettstedet Meron med kunnskapsbaser og blogg er
sentralt i formidling fra dette arbeidet.

1.0 Rapportens bestilling og leveranse

Rapporten er utarbeidet på oppdrag for Naturvernforbundet i Finnmark. Den leveres av det sjøsamiske senteret Mearrasiida, og er skrevet av Steinar Nilsen.

Jeg vil takke de mange som har gitt meg tips og opplysninger gjennom lang tid. Mine fire besteforeldre var bosatt i Nordmannset (Siidaváhki og Loktavággi), min fars far var kjent som Siidavági Hjalmar. Mine foreldre og besteforeldre har plukket bær, fisket og jaktet ved Sieiddeduottar, takk til dem. Ellers vil jeg takke Hjalmar Johnsen, Ole Johnsen, Ingar Sortvik, Knut Nilsen, Roald Nilsen, Jarle Nilsen, Knut Tormod Larsen, Torgeir Sjursen, Bjørn Tore Pedersen, Jon Egil Nilsen, Geir Olsen, Mathis Eira, Jovna Eira, David Aslak Sara, Per Ivar Sara, Anders Somby jr. og Nils Johannes Somby. Takk til kolleger ved Mearrasiida for kommentarer underveis.

Oktober 2024,
Steinar Nilsen

2.0 Innledning

Rapporten handler om kartlegging av kjente fysiske og ikke-fysiske kulturminner knyttet til lokaliteter i og ved Sieiddeduottar og i fjellet vest for Smørfjord, som er områder i Porsanger kommune. Kulturminner er registrert ved fotografering, avmerking på kart og ved å nedtegne hva som er kjent om stedene. En del av minnene er godt over 100 år gamle, og samiske kulturminner av en viss alder (fra 1917 eller før), er automatisk fredet. Sametinget, som er forvaltningsorgan for samiske kulturminner, er blitt orientert om detaljer for funnstedene. Rapporten søker også å forklare landskapets betydning, menneskers tilhørighet i landskapet og verdier, tradisjonell kunnskap og innsikt som kan knyttes til området. Herunder kommer hellige fjell og betydningen av det åndelige i landskapet. Rapporten kartlegger først og fremst steder i landskapet som kan knyttes til muntlig tradisjonsmateriale, og innbefatter ikke eventuelle forhistoriske spor etter mennesker. Veldig

gamle spor vil kunne påvises av arkeologiske undersøkelser, men det har ikke vært gjort noen saumfaring av arkeolog i området pr. sommer 2024. Rapporten utreder heller ikke reindriftnåværende situasjon, og går heller ikke dypt inn i rettighetsspørsmål knyttet til bygdefolk og reindrift.

3.0 Geografisk avgrensning

Sieiddeduottar ligger i nordvestre del av Porsanger kommune, og kan defineres som en vidde eller et høytliggende, ganske flatt område mellom Sieidi/Skarvberget og Gárdevárri. I sør går vidda til Loddoaivi (Loddeoaivi), og nordgrensen går ved Virošgielas (Birošgielas). Rapporten vil dog referere til et noe større område enn den egentlige vidda som har navnet Sieiddeduottar. Ettersom det går en utløper av vidda nordover nesten helt til kommunegrensa mot Nordkapp, er det naturlig å la rapportens primærområde omfatte fjellområdet i hele den nordvestre delen av Porsanger kommune, nord for Smiervuotna/Smørfjord (se kart i figur 1). Dette området vil heretter omtales som Sieiddeduottar.

I tillegg omfatter rapporten kulturminner i det tilgrensende fjellområdet som går sørover helt mot veien mellom Smørfjord /Smiervuotna og Revsbotn/Jáhkovuonna. Dette området vil heretter omtales som Smørfjordområdet. Det er naturlig å se Sieiddeduottar og Smørfjordområdet i sammenheng. Tradisjonelt har mange som har ferdes på Sieiddeduottar hatt tilknytning til det mer skogspregede Smørfjordområdet. Reindriftsamene har ofte hatt familietelt i skogen her, og i dag sekundærboliger. Mange av de bofaste i Smørfjordområdet har utnyttet ressurser i Sieiddeduottar gjennom generasjoner. Både Smørfjordområdet og Sieiddeduottar er aktuelle som trase for utbygging av større kraftlinjer. En eventuell utbygging av et forslått Skarvberget vindkraftanlegg på Sieiddeduottar vil også kunne ha konsekvenser som kan berøre Smørfjordområdet, uten at det er nevnt i planene pr. i dag. For eksempel vil det kunne være et naturlig transportområde til Sieiddeduottar.

Figur 1. Rapportområdets avgrensning merket med rødt (i 2 avdelinger). Videområdet antydnet med gul skravering. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Sieiddeduottar og Smørfjordområdet utgjør til sammen hele det nordvestlige fjellområdet i Porsanger kommune (se kart i figur 1). Området utgjør nesten den hele sørlige halvdel av reinbeitesidaen Skuohtanjárga. (Smiervuonnjárga/Bringnes i sørøst er også en del av denne siidaens sørlige område, men omfattes ikke av rapporten, og vil bare omtales sporadisk). Ved drøfting av reindrifas historie, vil rapporten sporadisk også komme inn på den nordlige halvdel av Skuohtanjárga siida som ligger i Nordkapp kommune.

Bygda Smiervuotna/Smørfjord ligger i tilknytning til området. Her er blant annet fiskerihavn og en samisk kulturinstitusjon. Tidligere var her også butikk og skole. En bedrift basert i området driver med omsetning av lokale råvarer fra sjø og fjell, samt lokal matproduksjon.

Området lenger nord (altså ved små steder som Siidaváhki/Nordmannset og Čáhceváhki/Sortvik rett vest for vidda Sieiddeduottar) har fra gammelt av vært nokså tynt befolket, og er i tillegg siden 1960-tallet preget av fraflytting. Hele Smørfjordområdet har i senere tid vært preget av befolkningsnedgang og språklig overgang fra samisk til norsk blant den fastboende befolkning. Det er noen få eldre som enda kan samisk. Samlet sett har dagens befolkning samisk, kvensk og norsk opphav. I de aller siste år har det vært revitaliseringstiltak for sjøsamisk kultur.

4.0 Metode

Utgangspunktet for prosjektet har vært å finne fram til kulturminner og steder med kulturell betydning i det utvalgte fjellområdet. Sommeren 2024 ble de fleste av stedene fotografert, og denne delen av arbeidet inngikk i et fotodokumentasjonsprosjekt ved Sjøsamisk tun.

Det er etiske og lovmessige spørsmål knyttet til offentliggjøring av funn. Ifølge lov er man forpliktet å melde inn funn til det forvaltningsorgan som er ansvarlig. Noen funn kan være sårbare eller så gamle eller ellers så spesielle, at man bør være forsiktig med offentliggjøring, og i hvert fall ikke opplyse hvor de er funnet, uten å først få en vurdering av

arkeolog. Av den grunn er det for det gravstedet som rapporten har bilde av, ikke gitt nøyaktig posisjon, det er bare antydning i hvilket område det ligger. Man ønsker ikke at nysgjerrige skal oppsøke stedet før arkeolog har fått undersøkt det. På samme måte er det for et av offerstedene i rapporten også bare gitt en omtrentlig kartplassering. Sametinget har fått detaljerte opplysninger om funnstedene.

De fleste av de fotograferte stedene er avmerket ganske nøyaktig i kart. Det gis forklaringer til stedene, og en noenlunde samlet framstilling av relevant historie som folk enda minnes. Det vil da være snakk om førstehåndserfaringer fra 1950- og 60-tallet, og i noen tilfeller har vi muntlig tradisjonsmateriale om forhold helt fra begynnelsen av 1900-tallet. Det tas også med en kort framstilling av den eldste historien ut fra skriftlige kilder. Rapporten berører også det åndelige i landskapet, folks tradisjonelle tilknytning, og områdets betydning i dag. Rapporten vil se på forskjellige sider av dette helhetlig og i sammenheng med spørsmål om områdets betydning som materielt grunnlag for kultur.

Prosjektskriveren, undertegnede, har tilegnet seg kunnskap om området ved selv å delta i bærplukking og fiske fra tidlig alder. Mange opplysninger har kommet ved uformelle samtaler med fastboende og reindrifutøvere gjennom årene. Etter fotografering ble det foretatt et intervju med Ánddá Niillas (Nils Johannes Somby (f. 1947)). Han ble en viktig informant for detaljer om steder knyttet til tradisjonell reindrift, både fordi han har drevet reindrift i området, og fordi det viste seg at de fleste av de fotograferte kulturminnene på selve Sieiddeduottar skal være laget av hans far, Máhte Ándá (Anders Mathisen Somby 1894-1959). Det er også nyttet noen skriftlige kilder som gir opplysninger om reindrift i området på 1950-tallet (Vorren 1962) og tidligere (oversikter over renbyer (Bull 2005)).

5.0 Landskap, åndelighet og kultur

Rapporten vil ta utgangspunkt i menneskets tilknytning til landskap. I forskning, dokumentasjon og formidling som angår

kulturminner, er det vanlig å snakke om kulturminner som materielle og immaterielle. Materielle kulturminner er synlige spor. Det immaterielle er vanskelig å avgrense, men eksempler kan være fortellinger, stedsnavn etc. Kulturminner er viktig for å forstå hvordan landskap med sine mange steder kan være meningsfulle på flere måter, og også for å forstå landskapets åndelige aspekter. I mange samfunn har man oppfatninger av at ånd eller ånder er noe som kan eksistere usynlig og ofte knyttet til visse steder. Ordet åndelig kan handle om det som forstås som dypere og helhetlige sider ved livet og livets kraft. Det er blant annet vanlig å si at urfolk har en åndelig forbindelse til landet. Det kan bli beskrevet som urgamle forbindelser, men det innbefatter også direkte fysiske og sanselige opplevelser og berører også alle forbindelser mennesker har til hverandre og til andre vesener i landskapet.

Åndelighet og kultur er sentrale begreper i rapporten. Den bygger på en forståelse av at åndelighet kan anses for å være en grunnleggende del av tradisjonell samisk kultur. Kultur kan sies å dreie seg om kunnskap i vid forstand, og innbefatter alle ferdigheter, vaner og praksiser folk har tilegnet seg som medlemmer av et samfunn. Kultur innbefatter også trosformer, og dermed også åndelighet. Tradisjonelle samiske verdensoppfatninger har åndelige aspekter, og knytter seg til grunnleggende verdier.

Tradisjonell kunnskap i samiske områder handler i stor grad om kjennskap til og erfaring fra fysiske omgivelser og naturressurser. Det er altså forståelse av naturmiljøet. Kunnskapen formidles blant annet gjennom praksiser, skikker, historier, men selvsagt også gjennom direkte forklaringer. Det har utviklet seg regler for hvordan man skal oppføre seg i landskapet. Det er praktiske pekepinner eller leveregler, og også handlemåter eller praksiser, men de er ikke hogd i stein slik som religiøse dogmer. Det åpnes for at hver må finne sin egen vei i skiftende omstendigheter. Et eksempel på en regel kjent fra samisk sammenheng er «du skal ikke ta mer enn du trenger». Denne regelen er knyttet til verdien *birgejupmi*, som anerkjenner at alle skal kunne

klare seg, og hvordan man er avhengig av å bevare sitt livsmiljø (Persen 2024: 40-58).

Rettesnorene bygger på verdier, og på egne erfaringer. Reglene kan noen ganger ha en åndelig eller mytologisk begrunnelse, men de fleste av reglene dreier seg uansett om tema som har mening for det praktiske liv. De ganger det pekes på noe åndelig, så kan det være saker som kan være vanskelig å formidle direkte, eller ting som er i grenselandet for daglig forståelse. Det forventes ikke da at man skal tro blindt på forklaringer man hører om det usynlige. Man kan si at kulturen tilbyr forklaringer, men så er det opp til den enkelte om det som tilbys gir mening for måten man selv erfarer virkeligheten.

Et tradisjonelt verdensbilde kan for mange i dag oppfattes som mer eller mindre uforenlig med mer moderne virkelighetsforståelse. Det er jo et spørsmål om i hvilken grad gammel forståelse videreføres i dag. Blant annet er skikken med å ta hensyn til de usynlige som kalles *gufihtar*, utfordret i nyere tid (på samme måte som troen på de norske *huldrefolk* så og si forsvant da folk fikk elektrisk lys). Det kan være noen anser denne troen som irrelevant for egne erfaringer, mens for andre inngår slike opplevelser i deres landskapsforståelse. Den underliggende verdien som formidles gjennom tradisjonelle forklaringer på forskjellige åndelige opplevelser, er at man skal ta hensyn til hele landskapet, inkludert folk, dyr og natur, og dette har i hvert fall en praktisk betydning for samfunnet. Åndelighet kan derfor sies å spille en vesentlig rolle for erfaring, kunnskap og verdier.

Hvis man har oppnådd å tilegne seg en forståelse av livets verdi og vår avhengighet av jorda, så vil det være naturlig å leve mest mulig bærekraftig. Og selv om man ikke har tilegnet seg innsikten, så kan det å følge visse tradisjonelle skikker være med på å bevare jorda. I den moderne verden er så og si ingen ting hellig, og selv om det moderne mennesket kanskje forstår på et plan at vi er avhengige av jorda, så er det få rammer eller institusjoner som hindrer overutnytting av våre naturressurser.

En artikkel basert på et nyere forskningsmateriale om sanking i Porsanger og en del andre samiske kyst- eller fjordområder, viser at vi kan bevisstgjøres om bærekraft ved å se på hvilken lærdom tradisjonelle verdier kan formidle for dagens situasjon, også i et globalt perspektiv (Rybråten et al. 2024). Artikkelen peker på at muldebærplukking, som et eksempel på samisk sesongaktivitet, er en måte å samhandle med landskapet på, der også omsorg, ivaretagelse og regler for adferd gjør seg gjeldende. Derved står aktiviteten for bærekraft i praksis.

Også moderne mennesker kan ha direkte og følelsesmessige opplevelser av stedene. Og ofte kan de ha arvet ubevisste handlemåter nedarvet gjennom generasjoner. Tilknytning til landet kan oppleves naturlig, og er ikke noe man nødvendigvis forklarer med ord. Identiteten kan være dypt knyttet til stedet gjennom naturopplevelsene. Det har også betydning for livskvalitet og helse, og hvis området til folk trues, kan også folkehelsen påvirkes negativt. Det slås fast av blant annet Persen et al. (2024), som har sett på hvilken relevant forskning som fins om hvordan arealinngrep kan påvirke helsen til lokalbefolkningen, eller helsen til rettighetshavere som blir berørt av inngrepene. De peker også på behov for mer forskning.

At bruk av naturgrunnlaget i egne nærområder er grunnlaget for urfolk sine kulturer, er anerkjent i internasjonale konvensjoner, bl.a. Artikkel 27 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter som omhandler vern av minoriteters kultur, og setter grenser for arealinngrep som er til skade for blant annet samenes kultur og dens naturgrunnlag, se f.eks. [St.meld. nr. 55](#) (2000-2001), kap. 13).

6.0 Eldre skriftlige kilder for kunnskap om landskapstilknytning og åndelighet

For å ha et visst utgangspunkt til å forstå mer om grunnlaget for folks tradisjonelle tilknytning til landskapet som rapporten omhandler, kan vi se på noen av de eldste skriftlige kildene. Hensikten her er ikke å gi en oversikt over

historisk utvikling av området (som kan være omfattende og komplisert), men å oppnå en viss generell forståelse av et tradisjonelt utgangspunkt i området. Det fins dog lite informasjon fra folk som selv sto innen tradisjonen. Så og si alt kildemateriale er kommet til ved at folk utenfra har skrevet om området. Man må være kritisk til kildene, men de danner likevel en kontekst for spørsmålene rapporten tar opp. Blant de eldste skriftlige kilder om Porsanger, er skattelister. I boka *Porsanger bygdebok bind 1* (Hanssen 1986), refereres det til flere av de eldre kildene. Fra 1500-tallet er særlig de svenske skattelistene gode kilder. Siden det opplyses at det var to byer i Porsanger, en på øst- og en på vestsiden, så kan man anta at det var en siida på hver side av fjorden. Siida er betegnelsen man bruker om en samisk organiseringsform for et fellesskap i et område.

Kildene tyder på at fiske, jakt og sanking var vesentligst på 1500- og 1600-tallet. Det er registrert dyregraver ved Muotkejávri/Eidevann og ved Skáidi (Muotkejohskáidi) i Smørfjordområdet, som man kan se ved søk i offisielle databaser for fredede kulturminner (databasen Askeladden har begrenset tilgang, men kulturminnesok.no er tilgjengelig for alle). Det kan ha vært vanlig å holde noen rein fra gammelt av, og også sauehold begynte å komme inn ganske tidlig.

Allerede rundt 1700 var det gamle siida-samfunnet i Porsanger begynt å gå i oppløsning, ut fra bl.a. Hanssen (1986) sin tolking av kildene. Årsakene kan være flere, som endring i ressursgrunnlaget og tilpasninger kanskje på grunn av økt handel og skattlegging. Det er både indre og ytre årsaker som må ses i sammenheng, og man kan ikke uten videre si at alt skyldtes ytre press. Misjonering og statlig inngripen ble imidlertid stadig større utover 1700-tallet, og siidaenes indre styrke og selvstendighet ble svekket. Næringslivsendring med utvikling av en nomadisk reindrift med stadig lengre flyttinger over de gamle siida-grensene er også en vesentlig faktor. For samene ved sjøen ble fiske og husdyrhold stadig viktigere næringer i kombinasjon med jakt, sanking, båtbygging etc.

I siida-samfunn var det altså selvstendig styring over områder og naturressurser, men ytre skattlegging var tidlig kommet med i bildet. En såkalt noaidi var en særskilt person som formidlet mellom denne verden og den åndelige verden. Noaidi var en viktig faktor, siden åndelige prinsipper var viktig for bruken av og tilknytningen til landet. I en historisk situasjon der religion også hadde betydning for rettssystemet, ble mange samiske noaidier brent i hekseprosessene. Samisk åndelighet var et viktig grunnlag for den indre styrke i samiske samfunn, som kunne beskytte mot ytre inngripen. Vi har et eksempel som synliggjør noe av konfliktsituasjonen, og hvor farlige noaidiene ble ansett for å være. Noaidien Sarve Persen hadde krevd toll fra nordlandske fiskere ved Porsangerfjorden. Det ble rettsak, og han ble dømt til halshugging fordi han ikke hadde rettighet til å kreve toll. Da det også kom fram at han hadde drevet trolldom, ble han i stedet dømt til å brennes. Han ble brent i 1634 (Lilienskiold 1998: 120-123).

7.0 Bosteder og offersteder i eldre skriftlige kilder

På begynnelsen av 1700-tallet finner man i misjonærenes skrifter mer detaljerte opplysninger om steder i Porsanger. Vi ser ut fra von Westen (1934 [1717]) at det rundt 1717 bodde 60 samiske familier med i alt 350 mennesker ved Porsangerfjorden. Noen av dem bodde helt ute ved Kåfjord. Han nevner et sted Smørfjord som en av de «fornemste» (viktigste) plassene i Porsanger. Til området hørte også 17 fjellsamefamilier som

holdt til ved Smørfjord og Kåfjord om sommeren, og noen på Sværholtnes, ifølge samme kilde. Misjonærene er også en kilde til gamle stedsnavn, idet de foretok ganske omfattende registreringer av offersteder med navn. I vårt område har f.eks. von Westen registrert «avgudssteder» og «avguder» som Smærniarge (altså Smiervuonnjarga/Bringnes), Smærvuondnoide (i dagens skriftspråk Smiervuonanoaidi, altså Smørfjords noaidi), Zæidebaft (Sieidi/Skarvberget) og Zæideniarg (Stikkevågshalvøya nord for Sieidduottar, jf. det norske navnet Stikkelvåggjerringa). Thomas von Westen (1934 [1717]) skriver om samenes «kunster» i forbindelse med at en kopper-epidemi 1704–1706 gjorde mange steder øde, f.eks. i Varanger døde 200 samer og nesten 100 nordmenn. Han skriver videre om hvordan det forløp seg i noen hovedområder:

*I Laxefjorden blev meget ofret og trollet for Guderne, men den gjorde dog Fjorden meest øde og blev for streng, som Finnerne selv fortæller:
I Hoalsund og Alten hiulpe icke heller de mange Rein som bleve ofrede.
I Porsanger Fiord slap alt fra Smør Fiorden, hvilket Finnerne der tilregne-
de deres Konst. (s. 83)*

Det betyr altså at samene i Smørfjord mente at de hadde lyktes med å utføre sterke åndelige kunster, ettersom de overlevde en sykdom som rammet hardt ellers i Finnmark.

Figur 2. «Offerberget» Sieidi er nevnt av misjonærene. Noen vil kanskje klare å se at et fjellparti danner bildet av en rein med hodet mot høyre. Alternativt kan man se et ansikt som ser mot venstre.

8.0 Fjellet Sieidi og dets rikdom

Offerstedet Zæidebaft som bl.a. von Westen (1934 [1717]) nevner, er Skarvberget, som i dag vanligvis kalles Sieidi på samisk (se figur 2). Sieidi betyr offerstein. Det er et veldig markert fjell som stuper rett ned i sjøen. Det er altså kjent som et hellig fjell. Offersteder kunne ofte ligge i områder som var viktig med hensyn til ressurser og ferdsel. Altså steder med praktisk betydning for folk.

For sjøsamere var området ved Sieidi kjent for gode fiskeplasser i sjøen. På 1800-tallet hadde noen av sjøsamene i Smørfjordområdet sommerboplasser ute ved Sieidi. Det fins også fortellinger om at noen av de fåtallige familiene i Čáhceváhki/Sortvik hadde seter nord for Sieidi. Fiskefeltet ved Sieidi var så viktig at noen mente at Skarvberget (Sieidi) kunne vært kalt for «Mat-berget». Fisket ved Sieidi sies å være årsaken til at folk fra særlig Smørfjordområdet flyttet til Siedġanjárga/Seljenes, Loktavággi og Siidaváhki/Nordmannset på begynnelsen av 1900-tallet, og etablerte faste bosetninger.

For fjellsamene forteller stedsnavnet *Sieidde-mohkki* noe om en viktig egenskap ved Sieidi. Det er navnet på et område oppe på Sieidi definert ut fra mange naturlige avgrensninger, hvor det er lett å holde reinflokken. Sisteledet *mohkki* betyr en buktning, og her er naturlige avgrensninger som går i en bueform (buktforn). Avgrensede områder var ellers veldig viktig for reindrift, fordi man ikke trenger å gjete i så store områder. Også nes som selve Skuohtanjárga (nord for Sieiddeduottar) er viktige fordi sjøen danner naturlige grenser på flere sider, noe som letter gjeting.

9.0 Offersteder ved Sieidi og ved Sieiddeduottar

Offersteder og hellige fjell er avmerket i kart (figur 4). Offerstedet Sieidi beskrives av de fleste som en formasjon oppe i fjellet på sørsiden av Sittarvuotna/Skarvbergvika (figur 2), og to steiner i Sittarvuotna/Skarvbergvika, hvorav en er ødelagt ved veibygging. Det har vært omtalt i media at anlegget opplevde noen uhell etter å ha ødelagt steinen (se Persen et al. 2024: s. 59 og s. 65). Tallet tre er viktig i åndelig sammenheng, og at det er tre steder tilknyttet hverandre har trolig betydning. Det er også interessant at stedsnavnet *Juoksavuoras* er dokumentert knyttet til Skarvbergvika, uten at man vet nøyaktig hvor. Juoksa er et personnavn og et slektsnavn (i norske kilder skrevet Jux, Joks etc.). Både som personnavn og slektsnavn har det vært brukt i området på 17- og 1800-tallet. *Juoksavuoras* betyr da Gamle Juoksa. Det er et så egenartet navn, at det godt kan tenkes å være knyttet til området ved offersteinen. Joks-slekta har blant annet drevet reindrift på Porsangerhalvøya. Navnet kommer ellers av ordet *juoksa*, 'bue'.

Retten under der Sieidi stuper nesten rett i sjøen fins en høy klippe som heter Toardnabákti. Det er ikke sikkert det er noe offersted, men noen kaller den Skarvberggkallen. Vest for Sieidi fins platået Sieiddeduottar, hvor det kan være en eller flere offersteiner. Oversatt betyr det «offerstein-vidda» og ligger umiddelbart i tilknytning til fjellet Sieidi.

Figur 3. I nordre del av Sieiddeduottar stikker et rundaktig fjell høyere opp fra platået enn andre. Det er Hálldavárri (eller bare Hállda).

Det er et hellig fjell som berøres direkte av vindmølleplanene.

Foto: Steinar Nilsen

Figur 4. Oversikt over viktige hellige fjell og offersteder i området. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

I nordre del av Sieiddeduottar stikker et fjell høyere opp fra platået enn de andre. Det er Hálldavárri (eller bare Hállda). Det er også et hellig fjell som er med på å definere Sieiddeduottar. Navnet er knyttet til ordene *hál*di og *á*lda, som opprinnelig betyr skytsånder. Det er altså ånder som hersker, rår over eller beskytter steder. Steder som heter Hál

di er gjerne rundaktige fjell. Hálldavárri er et rundaktig fjell som stikker opp over platået og over mindre fjell (se figur 3, beliggenhet er markert i kart figur 4).
Også sør for Sieiddeduottar var det offersteder. Åsen som kalles Rivdnjegielas og fortsetter som Unna Gárjiloaivi (se figur 5) markerer på en måte inngangen til hele sommersiidaen Skuohtanjárga (som har navn etter neset Skuohtanjárga i nord). Ofring her kan da gjelde for hele sommerbeitet i Sieiddeduottar og i hele Skuohtanjárgga siida. I dette området har reindriftsamer hatt sommerbosted fra gammelt av. På begynnelsen av 1960-tallet ble det sett en mystisk hvit reinokse her, som stod med hodet mot sør i flere dager eller uker. Det ble regnet som å ha en åndelig betydning. Som nevnt var det i Smørffjordområdet også et offersted som ble kalt Smiervuona noaidi. Man vet om at det var en offerstein midt i bygda, ved Stállobákti (avmerket i kart 4), som ble ødelagt ved veibygging.

Det er altså flere offersteder innen et mindre område ved Sieidi. Ingar Sortvik (1940), var vokst opp i Čáhceváhki/Sortvik, og kjente best til området der. Han sa at han ikke kjente til at det var offersted i selve Sieidi, men han visste om at det skulle være et nord for vika, altså i fjellet mot Čáhceváhki/ Sortvik. Det er da altså mulig at det var et offersted i tillegg til de offersteder som er nevnt i Sieidi i sør.

Under: Figur 5. Det har vært ofret i området ved Rivdnjegielas og Uhca Gárjiloaivi, nord for veien mellom Smørffjord og Kokelv og noe sør for Sieiddeduottar. Fra fjellkammen på bildet går flytteveien nordover mot de ettertraktede beitemene utover Porsangerhalvøya.

Også sjøsamene brukte å ofre. Ved Smiervuonnjårga/Bringnes ofret man enda på begynnelsen av 1900-tallet kveitehoder ved steinen Čáhppesbákti. Sjøsamene hadde også skikken med å spørre om lov hvis man skulle gjøre noe på et sted, som vi kommer inn på nedenfor.

10.0 Åndelighet i rapport-området

Det kan være nyttig å presisere at det åndelige i tradisjonell samisk forståelse av landskap ikke er noe som er avgrenset til visse steder. Grunnprinsippet er at man skal vise respekt overalt hvor man ferdes. Hvis man kommer til et sted og skal foreta seg noe, bør man spørre det åndelige nærvær der om tillatelse, hvis det man ønsker skal bli vellykket. Hvert sted har altså sin egen åndelige tilstedeværelse. Leveregelen er også at man skal vise hensyn til alle mennesker og alt levende der man ferdes.

Visse steder blir ansett som urene steder. Det vil si at det ikke er fred der, at man kan treffe spøkelses og lignende. Andre steder treffes vesener som på samisk kalles *gufihtar*. Man bør som nevnt spørre om lov fra de vesener som holder til et sted, før man skal gjøre en aktivitet. En av brukerne av Sieidduottar, nemlig Siidavági Hjalmar (Hjalmar Nilsen 1884-1972) som bodde i Siidaváhki/Nordmannset, sov på plassen i utkanten av hjemmejorda, før han skulle bygge sommerfjøs gamle der. Når han sov uten å merke noe om natten, betydde det at han fikk lov å bygge der.

Visse verdier og handlinger (eller praksiser), f.eks. at man skal vise hensyn til andre, og at man ikke skal ta mer enn man trenger, er relevant for vår tids målsetting om bærekraftig landskapsbruk. Verdier ble i stor grad videreført etter kristningen. Selv om misjonering og kirken forbød mange sider av samiske praksiser, fordi de regnet det som knyttet til dyrking av guder, så ble mange leveregler videreført. En grunn til det er at folk sin tilknytning til stedene ikke ble særlig forandret. Det var da naturlig at leveregler for dagliglivet ble videreført også etter at kristendommen ble innført.

Bruk av offersteder ble offisielt forbudt av storfunnet. Det fins ingen oversikt over om noen

ofrer i dag, og det er i så tilfelle noe man ikke nødvendigvis forteller om. Men det fortelles uansett fortsatt om steder som skiller seg ut som ekstra kraftfulle, der man må være særskilt respektfull. Selv om stedene utmerker seg, så er de også knyttet til det omkringliggende landskap, og de har en funksjon i samfunnet og i forhold til andre steder. I noen tilfeller ser man at steder som regnes som hellige er knyttet til områder som har betydning på grunn av rike naturressurser, eller menneskelig ferdsel i landskapet. Offersteder er steder der man vil vise takknemlighet og gi tilbake for å sikre velstand, og for å få beskyttelse mot skadelige krefter. Et poeng er også at hellige steder er påminnelser om respekt for hele naturen, og at man ikke kan hente ut ubegrenset av områdets goder. De minner oss om at mennesket har ansvar for å bevare naturgrunnlaget. Også på den måten beskytter offersteinene landskapet og oss, ved å vise respekt sikres vi vårt eget livsgrunnlag.

Enkeltfamilier kan ha egne offersteder på steder som ikke er kjent for folk flest. Ofring der vil uansett kunne gi lykke i det store landskap man ferdes i. Reindriftsamer kan for eksempel ofre når man kommer til sommerbeitelandet, for å oppnå lykke i hele sesongen. Sjøsamer har tradisjonelt ofret for å få for eksempel fiskelykke, husdyrlykke og helse.

Mange godt synlige fjell er hellige, og noen av dem er også omtalt som offersteder. Ved store hellige fjell kan det ofte være flere mindre offerplasser tilknyttet. Noen hellige fjell hever seg over vidda, og må antas å ha en innflytelse som kan berøre vidstrakte områder. De preger i hvert fall hele landskap ved å være synlig i flere kilometers omkrets. Og et viddeområde kan ha offerplasser på strategiske steder, f.eks. ved inngangene til området. Hellige fjell inngår i et større økologisk landskap. Det hellige er knyttet til et levende naturmiljø i et helhetlig kulturlandskap.

11.0 Aktiviteter ved Sieidduottar

Bosetningene i umiddelbar nærhet av Sieidi/Skarvberget har ikke hatt en så stor befolkning som i Smørfjordområdet. Rundt midten av 1900-tallet var det et par familier i Čáhceváhki/Sortvik, 3-4 familier ved Siidaváhki/Nordmannset

Figur 6. Sturin eller Stor-Aslak i Čáhceváhki/Sortvik jaktet i fjellet. Privat foto.

og 2-3 familier i Siedġanjárga/Seljenes. Leveviset var kombinasjon av fiske, husdyrhold, jakt og sanking og håndverk. Muligheten for å få lønnsarbeid var ikke stor i området.

De fleste drev jakt også i fjellene ved Sieidi/Skarvberget og så langt opp som ved Gárdevárri. Folk helt fra Leaibevuotna/Olderfjord har jaktet ved Gárdevárri så langt folk husker. Det var særlig rypejakt i fjellet, men også revejakt og annet. Sturin eller Stor-Aslak (Aslak Persen 1873-1959) i Čáhceváhki/Sortvik drev også jakt langt til fjells. Bilde av ham fins i figur 6. Bærplukking var særlig i området ved Stohpojávrrit (Stuevannan) og i retning mot Loddeoaiivi. Det er langt til fjells, og det var nærmest for folk som bodde nær Sieidi/Skarvberget å plukke her. For folk fra Smørfjordområdet lå de sørlige delene av området nærmest. Fjellsamer plukket også bær, og vi har også hørt at folk fra Jáhkovuonna/Kokelv kom til dette området å plukke. Stedsnavnet *Speainnajeaggi* nær Loddeoaiivi har fått navn etter en mann derfra.

I Stohpojávrrit (Stuevannan) og ved Rátkkajávri (Ruoššajávri/Russevann) har bl.a. Henry Olsen (1913-1992) fra Siedġanjárga/Seljenes fisket med

Figur 8 Henry Olsen tilhørte de gamle sjøsamiske slektene i området. Privat foto.

garn og drevet isfiske. Se bilde av ham i figur 8. Han har slektsrøtter til de sjøsamiske familiene som var i området for flere hundre år siden. Henry var kjent som kunstner, og lagde blant annet samekniver, samefigurer og malerier. Hans etterkommere har også fisket og jaktet over store deler av Siiddeduottar. I Fáhccajávrrit fisket blant annet Siidavági Hjalmar (Hjalmar Nilsen 1884-1972) og hans etterkommere med garn. Han bodde i Siidaváhki/Nordmannset. Bilde av Hjalmar, se figur 7. Reindrifsamene fisket også, og hadde for øvrig mye aktivitet i dette området ved Fáhccajávrrit, med flytting, gjeting og om høsten merking. Om våren kom de til Siidaváhki/Nordmannset og fikk mat, særlig laks som Hjalmar røykte. Om høsten ga de til gjengjeld reinkjøtt.

Figur 7. Siidavági Hjalmar (Hjalmar Nilsen) fisket i Fáhccajávrrit. Privat foto.

Reindrift har en lang historie i området. Det var en viss konkurranse om de attraktive beitene på halvøyene vest for Porsanger, før dagens siidaer ble etablert. For rundt 100 år siden ser det ut for at dagens familier er etablert i dagens sommerbeite-siida Skuohtanjárga. Oversikten over reinbyer viser i hvert fall at familier som Anti, Somby, Sara og Guttorm er registrert her i 1924. Anti-familiene har siden etablert seg andre steder. Familien til Aslak Mathisen Eira ble også tidlig knyttet til området, men han var i 1924 registrert under Márrenjárga, som er noe vest for Skuohtanjárga.

Det er trolig en viss kontinuitet i bruken av området som kan gå enda lenger tilbake, slik at den nåværende siida kan ha arvet i hvert fall noen driftsformer som går flere hundre år tilbake i området. Allerede på begynnelsen av 1700-tallet nevnes at Porsangers fjellsamer holdt til ved Smørfjordområdet og ved Gávkevuotna/Kåfjord om sommeren. Som kjent er Sieiddeduottar vidda som går fra Smørfjordområdet et godt stykke mot Skuohtanjárga ved Gávkevuotna/Kåfjord. Mer om reindrift i området kommer i etterfølgende kapitler.

Figur 9. Gammelt bilde av rein ved Sieidi (Skarvberget).

Figur 10. Gammelt nærbilde av rein.

En del områder nord for Sieiddeduottar har vært brukt av folk i Nordkapp kommune, ettersom bygder som Stránda/Stranda hadde nærhet til disse områdene, og har benyttet områder på begge siden av kommunegrensen. Det fins en kartdatabase fra dette området, som presenter materiale fra undersøkelser i regi av et par prosjekter ved UiT, hvor det ble foretatt en kartlegging av kollektiv bruk av naturressurser og endringer over tid (Brattland 2020). Det ser ikke ut som informasjon om fiske- og jaktplasser i fjellet er med i denne presentasjonen, så det er noe som må kartlegges mer for området ved kommunegrensen. Deler av området i Nordkapp berøres for øvrig av planer for Reinelva vindkraftverk.

I landskapet fins mange spor etter telegraflinjen opprinnelig bygd på 1870-tallet. Ved Stohpojávrrit (Stuevannan) ser man rester etter en telegrafstue (fjellstue) bygd i 1886 (avmerket i kart i figur 12). Før fjellstuen ble bygd stod det en fjellgamme i området.

Det har også vært en del ferdsel i fjellskråningen fra Sieiddeduottar nedover mot sjøen i vest. Det var bl.a. et viktig jakt-terreng, og det er store muligheter for funn av kulturminner i dette området, også forhistoriske. Telegraflinjen fra 1870-tallet kom ned gjennom Gálbbenjoaski. Kulturminner ved sjøen er ikke tatt med i denne rapporten, men det kan nevnes at Čáhceváhki/Sortvik tidligere har hatt bosetting, og man kan finne kulturlandskap i dette området (se et eksempel hos Alm et al. 1994). I registre over kulturminner (kulturminnesok.no) ser man også at det er registrert mange forhistoriske kulturminner i nærheten av sjøen i hele området utover mot Áhpenjárga/Molvik.

I samme kulturminnerregister ses også noen kulturminner litt lenger opp i fjellet. I skogen ved Čáhcevágiávrrit/Sortvikvannan, en kilometer vest for sjøen og veien, er det blant annet registrert ildsteder og en teltring. Disse kulturminnene er så gamle at de er fredet. Ca. en kilometer vest for Siidaváhki/Nordmannset, ved foten av fjellet, er det registrert en mulig tom urgrav eller eventuelt kjøttgjemme. Det forklares at det ifølge informant skal være drept en russegutt her, men stedet kan også ses i tilknytning til et tsjudesagn om Russelia. Russelia er også registrert som et kulturminne i registrene. Dette sagnet er presentert senere i denne rapporten.

Figur 11. Oversikt over steder nevnt i kapitlene om aktiviteter og kulturminner på Sieiddeduottar. På kartet er alle steder i fjellet hvor man vet at det er eller har vært gamle eller hytte markert med liten trekant. Ikke alle av disse er fotografert i prosjektet. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

12.0 Kulturminner ved Fáhccajávrrit og omegn

På kart merket figur 11 vises stedsnavn på Sieiddeduottar. I området er det særlig mange spor etter reindriftns aktivitet. I dette kartet er det også avmerket steder hvor det er eller har vært gammer, hytter, steingammer eller andre boliger. Rapporten har ikke fotografier av alle stedene, bare de nær Fáhccajávrrit, som ligger ganske sentralt på vidda. Reinflytting gikk forbi Fáhccajávrrit. Om sommeren prøvde man å holde reinen lenger nord i Skuohttanjárga, men om høsten ble den samlet og merket nær Fáhccajávrrit. Disse opplysningen gjelder i hvert fall midten av 1900-tallet, slik Nils Johannes Somby (f. 1947) har fortalt, og som også samsvarer med opplysninger fra 1950-tallet av Vorren (1962). Mange av kulturminnene i området er rester etter forskjellige konstruksjoner av stein eller jord, og skal være laget av Máhte Ándá (Anders Mathisen Somby 1894–1959), som var far til Nils Johannes. En del av disse kan nok være fra 1940- og 1950-tallet, men det er mulig at noen kan være eldre. Samiske kulturminner fra 1917 eller eldre er som nevnt automatisk fredet.

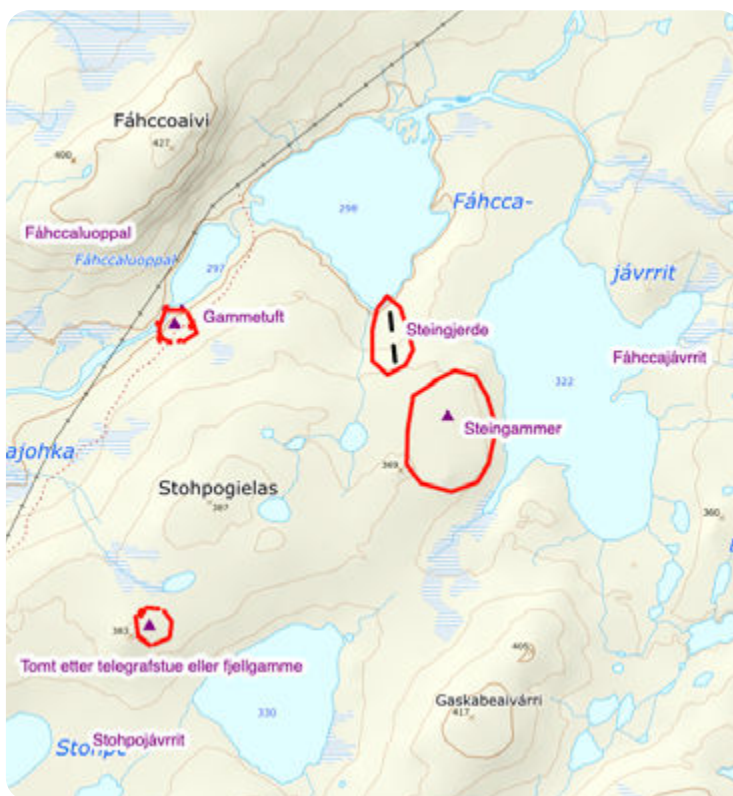

Máhte Ándá sin familie har vært i området før 1917. De etterfølgende opplysninger om Máhte Ándá sin aktivitet er gitt av Nils Johannes.

Kart i figur 12 viser kulturminner ved Fáhccajávrrit og omegn. Stedet hvor en telegrafstue fra 1886 stod (samt en eldre fjellgamme), er avmerket i kartet, men ikke fotografert. Máhte Ándá hadde gamme ved Fáhccaluoppal som skal være laget etter krigen, og ble brukt ved merking (figur 13). Han bygde et sperregjerde av stein (figur 14) ved Fáhccajávrrit (mellom vannene), for å hindre rein å gå sørover. Dette gjerdet ble bygd før de mer omfattende sperregjerdene av streng, som ble laget på 1950-tallet. Han skal også ha laget steingammer og steinkrypinn over et stort område. Det er i hvert fall to slike ved Fáhccajávrrit, og rapporten tar med bilde av den ene (figur 15). Ellers var det enkle steingammer også ved Fáhccagielas og Virošgielas (ikke bilder i rapporten, men avmerket i kart i figur 11). Det var en par-tre slike også nordover i Nordkapp kommune. Steingammene kan være bygd over en lang periode, og noen av dem kan ha en slik alder at de er fredet. Det er ikke lett å fastslå nøyaktig alder på disse steingammene, og man vet ikke heller sikkert at Máhte Ándá har laget alle, slik sønnen Nils Johannes har opplyst.

Over: Figur 12. Kulturminner ved Fáhccajávrrit og omegn. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Under: Figur 13. Gammetuft ved Fáhccaluoppal.

Ved Rággevárjávri på grensen til Nordkapp kommune (antakelig innenfor den kommunen) hadde Máhte Ándá en gamme (ikke kartfestet) som var i bruk før tysk tvangsevakuering i 1944. Den ble brukt om våren og ved gjeting om sommeren. I gamle dager brukte de å sette opp familietelt nær Rággevárri om våren, ved Stránddajohka (Strandelva) som ligger innenfor kommunegrensen til Nordkapp, under Stránddaoaiivi. Det var i hvert fall tilfelle på begynnelsen av 1900-tallet, slik det framkommer i oversikter over reinbyer (i Bull 2005). Teltplasser kan det også ha vært i andre områder, som man ikke har minner om i dag. En familie i Skuohtajárga siida har for øvrig hatt sommerbolig i Lávvarvuotna/Lafjord i Nordkapp kommune i ganske ny tid.

Figur 14. Steingjerdet ved Fáhccajávrrit.

På begynnelsen av 1900-tallet vet man altså om at noen hadde familietelt nord for Sieidduottar om sommeren, men det var også vanlig på den tida å ha familieteltene sør for Sieidduottar, i Smørfjordområdet, selv om reinflokkene kunne være helt ute ved Skuohtanjárga. Vi kommer tilbake til familietelt i Smørfjordområdet i neste kapittel.

For øvrig bør det nevnes at medlemmer av Antifamilien som etablerte seg i Skáidduottar siida, hadde en gammel tilhørighet til Sieidduottar, og de brukte å komme hit med rein om sommeren enda fram til ca. 1950, særlig i myggtida. Deres rein gikk da utover helt til Hálddavárri.

Ellers merker man seg et stort antall samiske stedsnavn over hele Sieidduottar. Folk har ferdes overalt og f.eks. fisket i flere vann. I varmt vær kunne reinene trekke langt og høyt til fjells, noe som krevde gjeting i store områder, særlig før sperregjerdene ble bygd på 1950-tallet. Et vann i området heter *Máđenajávri* eller *Ánjaras Máhte jávri*. Det har fått navn etter Mathis (Rasmus Mathis Johan Bær f. 1929), som har fisket der. Det fins som tidligere nevnt hellige fjell og offersteder på Sieidduottar. Det er også kulturminner som påvirker oppfatninger av hele landskapet, og som i seg selv krever respekt og beskyttelse.

Under: Figur 15. Primitivt steinly ved Fáhccajávrrit.

Figur 16. Jordris-sete. Den lave, grønne vegetasjonen man ser her kalles for jordris (det samme som dvergbjørk).

Foto: Steinar Nilsen

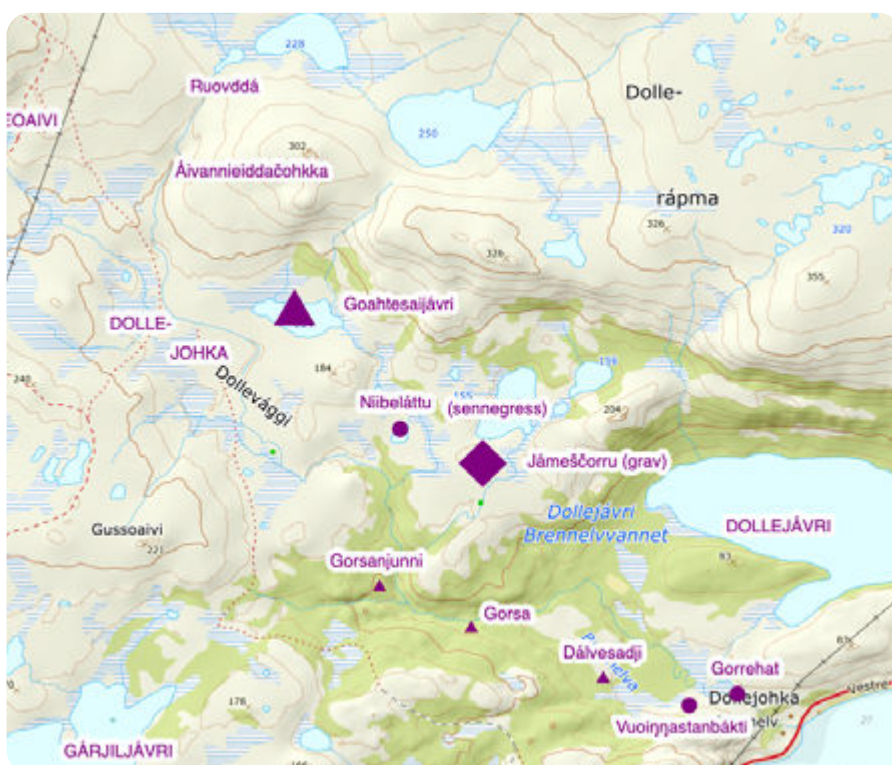
13.0 Kulturminner i Smørfjordområdet

Smørfjordområdet har hatt en større bosetning. Fjellområdet er dels skogkledd. Vest for bosetningen kan man finne såkalte jordris-seter (figur 16) og lyngseter. Det var steder man stablet jordris (dvergbjørk) og lyng, og kjørte det hjem om vinteren for å bruke til husdyr-fôr. De hogg ved og slo myrer ganske langt til fjells. Her var også husdyrbeite. På slutten av 1800-tallet begynte skogen å minke, og folk hogg til slutt ved helt oppe ved Gumpegielas (ikke kartfestet i rapporten), og kjørte den hjem om vinteren med hest. På den tid begynte folk å bruke torv til brensel. Tradisjonelt ble det blant annet fisket med garn under isen, og folk har hatt båt i Dollejávri/Brennelvvannet og Gárjiljávri.

Bærplukking foregikk blant annet i Smørfjordområdets vestre del og også i Sieiddeduottar. Undertegnede har vært med på bærplukking rundt 1970 ved Ruovddá og Loddeoaijeaggi i sørenden av Sieiddeduottar. Vi kokte bestandig kaffe når vi var på bærtur. Da var det hovedsakelig «jord-ris» (dvergbjørk) vi brukte som brensel. Jord-ris er en viktig

ressurs der det ikke fins skog. Området lå så langt fra vei at det var lite fremmedfolk som plukket i området. Gikk man sør for Loddeoaiivi, så var det mange fremmedplukkere. I noen tilfeller skal folk fra Jáhkovuonna/Kokelv ha kommet med hest eller lastebil opp Ruoššajohka/Russelva, og gått helt til Loddeoaijeaggi. De kalte myra *Porsangermyra* fordi de traff Porsangerfolk der. Smørfjordområdet har for øvrig en enda større tetthet av samiske stedsnavn enn på Sieiddeduottar.

Figur 17. Kulturminner ved Dollejohka/Brennelv. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Figur 19. En av teltplassene ved Gorsanjunni i Dollejohka, vest for Smørfjord.

Området har en del svært gamle kulturminner som det fortsatt fins muntlig tradisjon om. Særskilt bemerkelsesverdig er mange gamle ildsteder etter reindriftsamenes telt. Noen av disse er fotografert i prosjektet. På begynnelsen av 1900-tallet ser man av opplysninger om reinbyer at mange i reindriften har vært innom området om våren og dels sommeren, selv om alle ikke hadde faste sommerbeiter her fra år til år. I noen tilfeller foregikk kalving i Smørfjordområdet, og det var også eksempler på at noen har hatt rein i fjellet her om sommeren. Det er også mange eksempler fra den tiden på at folk hadde familieteltene i Smørfjordområdet, mens reinflokken var langt ute på Skuohtanjárga i Nordkapp kommune om sommeren (som nevnt i forrige kapittel). Den siste typen bo- og flyttemønster har vært vanlig helt opp mot nyere tid.

Figur 20. Gressbevakst ildsted fra et annet telt ved Gorsanjunni.

Noen teltplasser er blitt funnet fordi gamle folk har fortalt om dem. Hjalmar Johnsen i Dollejohka/Brennelv var født i 1918. Han fortalte til undertegnede at han hadde hørt av sin far at Nils Johannesen Anti slo opp telt ved Gorsanjunni ved Dollejohka om våren. Det var mye snø, og trærne ble hogd av midt på stammen. Om sommeren gikk Hjalmar sin far og hogde de gjenværende halve stammene til brensel. Ut fra opplysningene kan det tidfestes til rundt 1915-1920.

Kulturminner ved Dollejohka/Brennelv i Smørfjordområdet er merket av i kart figur 17. Ved Gorsanjunni (figur 18) er det faktisk funnet to teltplasser. De ble fotografert sommeren 2024. Et av bildene (figur 19) viser sannsynligvis Nils Johannesen Anti sin teltplass som Hjalmar har fortalt om.

Foto: Steinar Nilsen

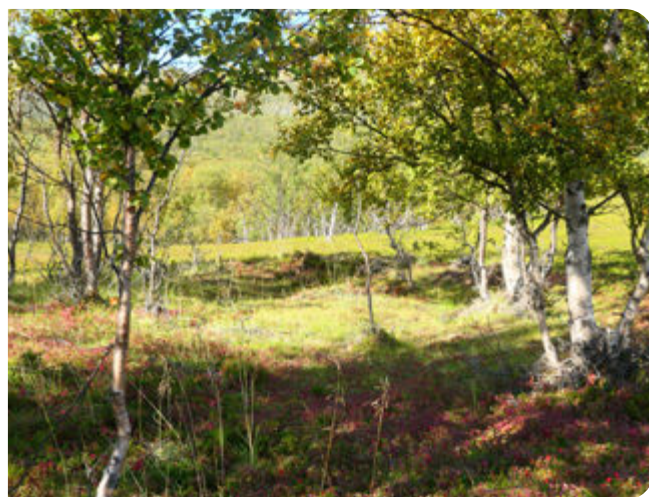
Figur 18 Gorsanjunni vest for Smørfjord. I det skogkledde partiet midt på bildet hadde Nils Johannesen Anti telt tidlig om våren (kalvingstid) på begynnelsen av 1900-tallet.

Figur 21. Rester av evakueringsgamme fra 1944 i Gorsa i Smørfjord.

På teltplassen var det plassert en liten stein på en spesiell måte, trolig for å markere en begivenhet her. Slektsboka (Blix 1986) viser at begivenheten kan være at de her fikk en sønn, Per, født 20. april 1917. Oversikten over renbyer (Bull 2005) viser at Nils Johannesen Anti var ved Dollejohka i 1917. Den andre teltplassen lå et godt stykke unna (figur 20). Den kan være fra en annen tid siden den nå er veldig gressbevokst. Lenger nede, i Gorsa, fins rester av en evakueringsgamme fra 1944 (figur 21). Noe lenger ned i skogen fins gammetufter etter en sjøsamisk bosetning i Dálvesadji (figur 22). Dette bostedet som ligger rundt en kilometer fra sjøen, ble brukt som sjøsamisk vinterboplass på 1700-tallet.

Under: Figur 23. Ved Goahtesajávri skal det ha vært melket rein i gammel tid.

Figur 22. Dálvesadji, gammelt sjøsamisk vinterbosted.

Ved Goahtesajávri (figur 23) nord for Dollejohka/Brennelv skal fjellsamene ha hatt telt, og de melket rein, ettersom Hjalmar Johnsen (f. 1918) og Ole Johnsen (f.1919) hadde hørt fortalt. Det var før deres tid. Dollejohka renner gjennom Ruovddá, og der fins et fjell som heter Áivannieiddačohkka. Der druknet en fjellsamepike, som de sa var "áivan nieida" (den beste piken). Ved Niibeláttu (figur 24) ved Dollejohka skar man sennegrass, i hvert fall gjorde de fastboende det her. Myrene rundt ble også slått til fôr. Ved Jámešcorru fins en grav (figur 25). Min oldefar, Morten Johnsen, skal ha sett et kors der. Det kan godt ha vært på 1800-tallet, fordi han var født i 1863. Jeg så rundt 1980 restene av et kors her. Ordet *jámeš* betyr død person.

Figur 25. Ved Jámešcorru er en gravplass ved et lite berg.

Figur 26. Vuoiņņastanbákti med en torveuttaksplass i bakgrunnen.

Nær sjøen er en uttaksplass for torv, og et lite berg som kalles Vuoiņņastanbákti, der man brukte å hvile når man trakk torv hjem med kjelke (figur 26). Enda lenger ned fins et vadested ved Gorrehat (avmerket i kart i figur 17), der en gutt omkom i gamle dager, sannsynligvis på 1800-tallet.

Lenger sør fins kulturminner i området ved Gádjájohka og Beavvá (Solbakken)(se kart i figur 27).

Under: Figur 24. Ved Niibeláttu ble det skjært sennagress

Ved Gádjájohka fins det en rekke ildsteder etter telt, noen brukt så sent som 1930- og 1940-tallet. (Se figur 28). Like ved fins berget Gufihtarbákti (figur 29), der en fastboende pike skal ha blitt tatt av underjordiske. Mellom Gádjájohka og gårdene ved Beavvá (Solbakken) fins et stengsel av stein, visstnok for å stenge husdyr (figur 30). Ved Dollejohka var et slik stein-stengsel som kaltes ruohtu. Den ble ødelagt av veibygging.

Over: Figur 27. Kart over kulturminner ved Gádjáohka og Beavvá. Kartgrunnlag: Statens kartverk.

Figur 28. Fra gammel teltplass ved Gádjáohka. Steiner i ildsted og bearpmet (avgrenset område ved inngangen til teltet) skimtes så vidt midt på bildet.

Figur 29. Gufihtarbákti ved Gádjáohka. Her ble en fastboende pike tatt av underjordiske, ifølge lokal fortellertradisjon.

14.0 Sagn om Sieidi og Siidaváhki

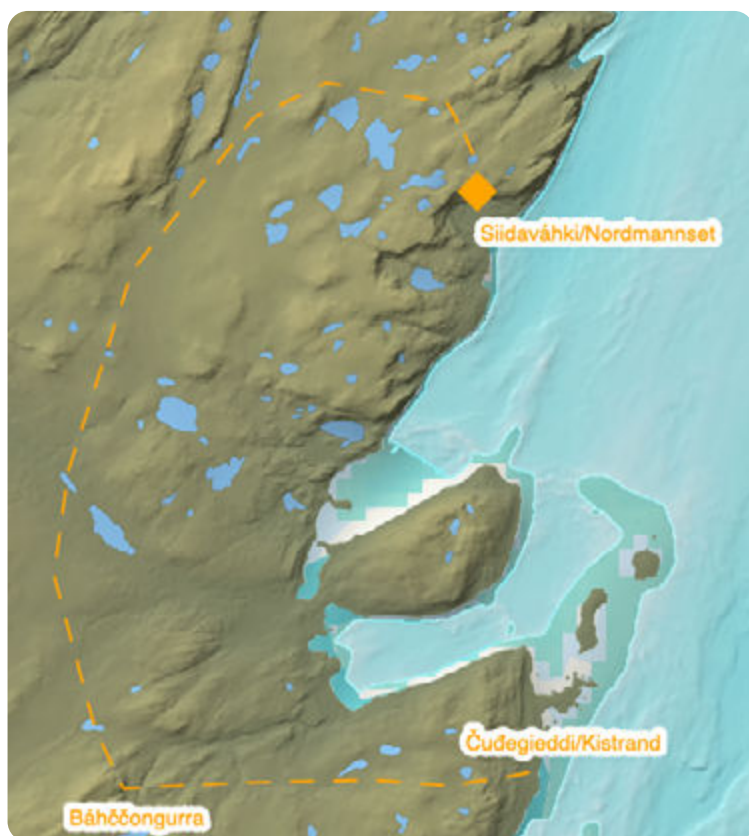
Til Sieidi ved Sieiddeduottar er det knyttet et veivisersagn som har med en rekke stedsnavn i et større område i Porsanger. Sagn kan være interessante fordi de kan si noe om hvordan folk har oppfattet sine omgivelser, og om hvilke holdninger de har hatt til visse hendelser.

Nils Johannes Somby forteller i 2024 historien: Russe-tsjudene kom til Čuđegieddi (et sted lenger inne i Porsanger, på norsk Russemark, Kistrand). De drepte alle mannfolk, og fikk en 16 år gammel samegutt til å vise dem til Siidaváhki/ Nordmannset, hvor det var en by. Gutten ledet dem opp Goahgietvárri, så via Doaresvárri til Báhččongurra. Der skjøt russerne dem som ikke klarte gå. Så gikk ferden over Ráksevárri, til Ruoššajohka, og videre til Fáhccagielas. Til slutt kom de til Sieiddemohkki, og gutten, som var godt kjent her, lurte russerne til å ramle ned fra fjellet ved Ruoššaája ovenfor Siidaváhki (figur 31 og 32). På norsk kalles fjellpartiet Russelia. I Siidaváhki var det fest, og de trodde ikke på gutten når han fortalte hva som hadde skjedd. Men de gikk opp for å undersøke, og så at noen av tsjudene var døde og noen halvdøde.

Under: Figur 30. Steingjerde mellom Gádjájohka og Beavvá (Solbakken)

Nå vil vel noen si at dette er bare en historie. Det er dog et lokalhistorisk sagn som på en eller annen måte er basert i visse historiske hendelser, og folks verdensoppfatning og verdisyn kan også være innbakt i sagnet. Det kan derfor være interessant å se hvilke typer informasjon sagnet inneholder. Det antydes i sagnet at det har vært en større bosetning i Siidaváhki. Stedsnavnet inneholder faktisk ordet *siida*, som betyr by eller sameby. Noen tidligere kjente versjoner av sagnet har gått ut på at røverne gikk motsatt vei, at de ville gå fra Repvåg til Kistrand for å røve kirka der. Kirken ble bygd på 1700-tallet, så det kan ikke være en så gammel versjon av sagnet. Og hvorfor fins det samiske navnet Čuđegieddi (eller på norsk Russemark) ved Kistrand, hvis tsjudene aldri nådde dit? En annen versjon går ut på at det skal ha vært en norsk by (*siida*) i Nordmannset (Siidaváhki). Det var norsk bosetning der noen år rundt 1710. Det er sannsynlig at navnet Nordmannset er fra den tida, så den versjonen av sagnet er neppe så gammel. Ut fra det kan man tenke seg at Nils Johannes sin versjon er eldre. Og denne versjonen inneholder mye mer detaljer om lokale forhold enn de andre.

Figur 31. Stedet hvor tsjudene falt ned fjellet ved Siidaváhki er avmerket i kartet, samt ruten fra Čuđegieddi. (Kartgrunnlag: Statens kartverk).

Under: Figur 32. I bakgrunnen ses det sted i Siidaváhki/Nordmannset hvor tsjudene falt ned fra fjellet. Foto: Steinar Nilsen

Stedsnavnene i sagnet er interessante. Det er kanskje ikke tilfeldig at stedsnavnene her inneholder betegnelser på ting av stor symbolsk betydning for samisk kultur, slik som *siida* og *sieidi*. Det kan være interessant å prøve seg på en symbolsk tolking av sagnet, ut fra stedsnavnenes betydning. Vi kan si at røverne var ute etter å ødelegge samiske verdier. Ordet *siida* (i navnet Siidaváhki) betyr jo også samenes eget, mer opprinnelige forvaltningssystem, som er en verdi å verne om. Ettersom sagnet også knyttes til fjellet Sieidi, der betydningen av ordet sieidi står for noe åndelig, kan vi tolke det som at det står for den tilknytning folk har til landskapet og de verdier landet gir oss. Og røverne respekter ikke samiske verdier og spør ikke om lov. Sagnet baserer seg i hvert fall på at samene har opplevd at deres verdier ble plyndret. Det var ødeleggelse av samfunn og goder (verdier), og moralen i sagnet er vel at vi må verne våre verdier, og den lille mann kan stå opp mot sterke krefter, og overliste dem. Sameguttens styrke var hans lokalkunnskap!

Det er lett å se at det her er snakk om vesentlige utfordringer ved tilværelsen som gjelder den dag i dag. Sagnet kan gi et perspektiv på dagens situasjon i det samme området, der lokal, tradisjonell naturutøvelse kan være i konflikt med utbygging som skal gi vinning for aktører utenfra. Og omfanget av utbygginger kan sette en hel livsform i fare. Myndighetene som bestemmer om områder skal utbygges, må også forholde seg til dette perspektivet, og de er forpliktet til å ta hensyn til lokal samisk kultur, og sikre dets materielle grunnlag.

15.0 Områdets bruk i dag

Reindrifta bruker hele Sieiddeduottar om sommeren. En kartlegging av reindriftas bruk faller utenfor denne rapportens avgrensning. Også lokalbefolkningens bruk og rettigheter krever en egen omfattende kartlegging. Generelt er kjent at det drives aktiviteter som fiske, jakt, bærplukking og annet. Vinterstid ferdes lokalbefolkningen i fjellområdet ved Sieiddeduottar med snøskuter. Det er også lignende aktiviteter i Smørfjordområdet.

At folk har mulighet å leve i sine tradisjonelle landskap er en viktig måte å oppnå avkobling og kan bidra til at man kan oppleve livet som en meningsfull helhet. Mange føler at man er i kontakt med noe åndelig, enten generelt i naturen, eller på de gamle hellige steder særskilt. Man kan også føle seg forbundet med sine forfedre som har vandret i landskapet før oss, og som kan ha satt noen spor som kulturminner (også immaterielle, som for eksempel stedsnavn). Man inngår i et felleskap der både tradisjoner og dagens bruk av landskapet inngår. Det har også helsemessig betydning. Tilknytningen til et sted dreier seg med andre ord også om livskvalitet og det mange i dag snakker om som bolyst. En større intervjuundersøkelse er påkrevd for å få fram flere sider ved folks forståelse av og deres egne opplevelser knyttet til steder. Det vil gi et mer konkret perspektiv innenfra landskapet. Det er også viktig å få fram følelsesmessige sider ved tilknytning til landskap og steder.

Gjennom tilgangen til sine tradisjonelle landområder kan folk praktisere mye av sitt tradisjonelle levesett, og området er også fundamentet og bakteppet for videreføring

og revitalisering av samisk kultur, både blant reindriftsfamilier og for bofaste i Smørfjordområdet og tilgrensende områder.

16.0 Kunnskapsoverføring

Gjennom generasjoner er det blitt samlet opp en stor mengde kunnskap gjennom kjennskap til og erfaring i området. Slik kunnskap kan for eksempel være kjennskap til utviklinger i bestander av fisk, dyr og planter utfra langvarig observasjon i naturmiljøet.

Det er også lang erfaring med hvordan man gjennom tiden for eksempel har jaktet, fisket, plukket bær og hogd ved, og hvordan reindrift har skjedd i området. Folk er også observante på hvilke endringer som kan skje i miljøet. Det kan være forandringer som for eksempel at bær ikke lenger vokser der man har plukket før. Rapporten har ikke kartlagt denne erfaringsbaserte kunnskapen, men vi kan peke på at slik kunnskap skal legges til grunn for beslutninger som berører naturmangfoldet (naturmangfoldlovens § 8). Det skal med andre ord ikke bare bygges på kunnskap basert på naturvitenskapelige metoder.

17.0 Fundament for levende samfunn

Den store konsentrasjonen av kulturminner rapporten har påvist i Sieiddeduottar og i Smørfjordområdet, viser at her har vært utstrakt menneskelig aktivitet. Deler av området er også kjent som hellig, og hellige steder setter også sitt preg på store deler av landskapet rundt det planlagte utbyggingsområdet. Ut fra tradisjonell samisk tankegang er også hele landskapet åndelig. Det er også stor tetthet av samiske stedsnavn, og det fins mye annet muntlig tradisjonsmateriale knyttet til landskapet her. Kulturminner og kulturlandskap er god grunn for vern, og det åndelige er noe som krever særlig respekt. Også slike verdier har krav på beskyttelse, noe som understøttes av naturavtalen (Det globale Kunming-Montreal-rammeverket for naturmangfold) som ble vedtatt i 2022.

Naturavtalen har som mål å stanse og reversere tapet av naturmangfold. Den «anerkjenner urfolks og lokalsamfunns viktige roller og bidrag som

forvaltere av naturmangfold og partnere når det gjelder bevaring, restaurering og bærekraftig bruk», og «gjennomføring må sikre at deres rettigheter, kunnskaper, herunder tradisjonell kunnskap knyttet til urfolks og lokalsamfunns naturmangfold, innovasjon, verdensbilder, verdier og skikker respekteres, dokumenteres og bevares ...» (Utdrag fra naturavtalens pkt 7, [norsk oversettelse](#)). Punktet omhandler også forskjellige verdisystemer, som anerkjennes i avtalen.

Vern av tradisjonelle steder angår både reindriftas folk og den fastboende lokalbefolkningen som har stor andel med sjøsamisk identitet. De kan være bosatt i Smørfjordområdet, men også i andre omkringliggende områder, for eksempel i Nordkapp kommune. Reindriftas og de fastboendes bruk av området overlapper dels hverandre, slik det til en viss grad framkommer i rapporten. Fastboendes bruk av området kommer i forvaltningen dels under kategorien friluftsliv, som moderne mennesker generelt kan utøve

uavhengig av tilhørighet. Bruken av området inngår imidlertid i en tradisjon som er bevart gjennom flere hundre år i en sjøsamisk befolkning. Den må derfor ses helhetlig og knyttes opp mot tradisjonell kunnskap og rettighetsspørsmål, og den utgjør også viktig del av materielt grunnlag for samisk kultur. Det er altså snakk om en livsstil, som vanskelig lar seg innbefatte hvis man snakker om friluftsliv isolert.

Smørfjordområdet har også tradisjonelt vært arena for samarbeid og såkalt *verddevuohta* mellom reindrift og fastboende, men det har selvsagt også vært konflikter om bruk av visse områder. Det samiske ordet *verdde* kan oversettes til ”venn” eller ”gjestevenn”, og viser til en gjensidig bytte- og vennsapsrelasjon mellom nomadiserende reindriftssamer og fastboende. *Verddevuohta* beskriver kontakt basert på slike relasjoner. Kontakten har fått et annet innhold enn tidligere, i takt med samfunnsendringer. Man er ikke lenger avhengig av å bytte varer og tjenester, men vennskap og samarbeid anses fortsatt som viktig. Et slikt eksempel på vennskap ser vi illustrert i bilde figur 33.

Området er altså et naturgrunnlag for i hvert fall to forskjellige grupper, som begge benytter både Smørfjordområdet og Sieiddeduottar, og mange har slektsmessig hevd på vesentlige deler av hele området. Det kulturelle liv i dette området berikes av steder der man har tradisjonell tilknytning. I dette området har man i senere tid gjort mye for å revitalisere samisk kultur, blant annet ved opprettelsen av Sjøsamisk tun i Smiervuotna/Smørfjord. I eldre kilder framstår dette området så og si som et åndelig sentrum, og i dag ser det ut som man igjen vil samle gode krefter og bidra til å skape et livskraftig samfunn. Det ser ut for at flere begynner å verdsette sin kulturarv og ser at den kan ha betydning i en ny tid.

Figur 33. To venninner. Til venstre Máhte Kára (søster til Máhte Ándá som er omtalt i rapporten). Til høyre Levi-Grete (Piera Niillas Krehtá, søster til Siidavági Hjalmar som også er omtalt i rapporten).

Sommeren 2024 ble det under verdde-dagene tatt initiativ til at fastboende grupper og reindriftsgrupper kan danne mer formelle fora for dialog og samarbeid. Måtene man ble forlikt og kunne enes om felles løsninger i det gamle siida-systemet ble ansett som en god modell for oss.

Når bygda er i en prosess med mål om å gjenskape et levende samfunn (regenerativ utvikling), så fordrer det også at det kan bygge på det stedege materielle grunnlag. Samfunnet må bygge på at naturen bidrar til et visst næringsmessig eller økonomisk grunnlag. I det inngår også lokal føde, og matkilder i fjellet er i dag fortsatt av stor verdi, også sett i lys av ekstrem nedgang i fjordressursene de siste år. Det foregår i dag næringsvirksomhet i området med omsetning av både ferdiglaget mat og råvarer av fisk, vilt og bær.

De fastboendes bruk av naturressursene i fjellet er i dag ikke like allsidig som før, og har ikke den status man får ved å regnes som næring. Det er ikke derved sagt at folk har mistet retten til å drive næringer på tradisjonelt vis. Sjøsamene kombinerte tradisjonelt mange former for ressursutnytting som sin næring, men i dag har

mye av det offisielt en uklar status som «matauk», eller til og med omtales det bare som en form for «friluftsliv». Sjøsamenes bruk av tradisjonelle områder kan inngå i næringsvirksomhet. I et framtidig næringsliv må man også ha mulighet å utnytte området på nye måter, men i enighet med tradisjonell bruk. Dette knytter seg mot en trend i lokalsamfunn mange steder i verden: Man ønsker å styrke sine lokalsamfunn gjennom bruk av lokale ressurser.

I rapporten Naturbaserte levende lokalsamfunn (Persen 2023) argumenteres det for at lokalsamfunn må gjennom en kraftig omstilling for å være levedyktige i framtiden, og bygges på løsninger som er stabile over tid og ikke på ustabil konjunkturutsatt industri. Inngrepsfri natur vil ha en superverdi i framtiden. Lokal, bærekraftig bruk av naturen er miljøvennlig, og presenteres i nevnte rapport som å være en viktig del av løsningen også på klimakrisen. Primærnæringer og reiselivsnæringer som utøves i tråd med dette, kan være eksempler på at lokalt basert næringsliv vil kunne bygge plattform for framtidig levedyktige distrikter.

Sammendrag

På Sieiddeduottar planlegges Skarvberget vindkraftverk. Naturvernforbundet har tatt initiativ til å kartlegge noen av området verdier. For å utrede et område på måter som oppfyller lover og konvensjoner som angår den samiske befolkning, er det behov for kartlegging av bruksområdets kulturelle betydning på en helhetlig måte, som forholder seg til lokale verdier og lokal kunnskap, tradisjoner og rettigheter, og også problematiserer hvordan et område kan være viktig som et materielt grunnlag for kulturen. Det er ikke nok å bare slå fast at det for eksempel fins kulturminner og hellige steder, og at det foregår fiske, jakt og bærplukking. Alle delkonklusjoner må ses opp mot de overordnede spørsmålene som områdets betydning som materielt grunnlag for kultur, og spørsmålet om rettigheter basert på alders tids bruk.

Rapporten dokumenterer med bilder og ved kartfesting en rekke kulturminner ved Sieiddeduottar og i Smørfjordområdet som kan knyttes til muntlig tradisjonsmateriale. Noen av dem er av en slik alder at de er automatisk fredet. I et område med mye naturressurser, som vi har her, er det sannsynlig at et særskilt arkeologisk feltarbeid vil kunne registrere eldre spor, også fra forhistorisk tid. En stor tetthet av samiske stedsnavn over hele området må forstås som resultat av utstrakt aktivitet over lang tid. Viddelandskapet i området er preget av noen hellige fjell, som vil bli direkte berørt av vindkraft. Det gjelder særskilt fjellene Sieidi og Hálddavárri. Et verdenssyn preget av åndelighet setter også sitt preg på forståelser av hele området, med særskilte regler og skikker for oppførsel og respekt for stedet.

Dagens befolkning, både tilknyttet reindrift og fastboende i Smørfjordområdet og omkringliggende områder, har bevart deler av en tradisjonell livstil der bruk av fjellene og vidda alltid har vært viktig. Mange har slektstilhørighet til de gamle samiske slektene i området for flere hundre år siden. Spørsmål om rettigheter, tradisjonell kunnskap og dagens bruk må kartlegges, og myndigheter må ta hensyn til det, jf. bl.a. naturmangfoldloven. Det er også knyttet til spørsmål om bærekraftig bruk av området. Det er i dag aktiviteter og tiltak i området for å holde dette levende og videreutvikle kulturen. Bosetningen er avhengig av nærområder og ressursgrunnlag, både for trivsel, næring og kultur.

Čoahkkáigeassu

Sieiddeduoddarii lea plánejuvvon hukset bieggafápmoruset. Raporttas bohtá ovdan ahte leat olu kulturmuittut dán duottarguovllus ja Smiervuona guovllus duoddara máttabealde. Kulturmuittut čájehuvvojit govaiguin ja leat maiddá merkejuvvon kártaide. Muhtun ráje sáhttet leat nu boarrásat ahte leat automáhtalaččat ráfáidahtton. Lea hui jáhkehahtti ahte arkeologalaš registrerenbargu dákkár guovllus, gos leat olu luondduresursat, gávdná kulturmuittuid mat leat automáhtalaččat ráfáidahtton. Báikenamat miehtá guovllu duodaštit ahte olbmot leat viidát vánddardan.

Árbevirolaš sámi áddejumi mielde olmmoš galgá leat vuollegaš, ja váldit vuhtii eatnama vuoinjalaš beali. Gávdnojit čálekeahes njuolggadusat movt galgá láhttet, ovdamearkka dihtii ii badjelmeari váldit. Sieiddeduoddara plánaguovllu siskkobeaide leat maiddá bassi várit, nu go Sieidi ja Hálldavárri. Bassivuoda ja dan viidát ekologalaš birra, gosa bassevárit gullet, ferte suodjalit. Eiseválddit leat muđui geatnegahtton vuhtii váldit sámi árbevirolaš máhtu guovllu birra, ja dasa gullá maid áddejupmi eatnama vuoinjalaš beliid ektui.

Dát guovlu lea dehálaš árbevirolaš eallinvuohká, mii guoská badjeolbmuid Skuohtanjárgga siiddas ja mearraolbmuid Smiervuona guovllus. Muhtun sámi sogat leat meahcástallan dán guovllus mánggaid buolvvaid čada. Lea dárbu kártet riektegažaldagaid, árbevirolaš máhtu ja man láchká guovlu lea mávssolaš dálá olbmuid. Eiseválddit leat geatnegahtton váldit dáid dieđuid vuhtii ja deattuhit mo sáhtta ceavzilis vuogi mielde geavahit guovllu ovddosguvlui. Luondduvalljodatláhka lea hui guovddázis dán oktavuodas.

Čielggademiin lea dárbu oazžut ollislaš gova ovdan, vai sihkkarasto ahte buot bealit mat lágalaččat gusket sámi beroštumiide, váldojit vuhtii. Ii leat doarvái jos čielggadeamis dušše namahuvvo ovdamearkka dihtii ahte olbmot meahcástallet dahje olgostallet. Dákkár dieđuid ferte geahččat daid stuorát gažaldagaid ektui, nu mo riektedilli ja mo dát guovllut dahket vuodu kultuvrii. Jos olbmot ovdamearkka dihtii eai beasa meahcástallat árbevirolaš vuogi mielde, de ferte árvoštallat rihkkojuvvo go láhka.

Meahci riggodagat bibmet olbmuid ja addet vuodu kultuvrii ja servodahkii. Smiervuona guovllus fievrriiduvvo verddevuoha viidáseappot odđa vugiid mielde ja guovllu olbmot ángiruššet maid ealáskahttit ja ovdánahttit sámi kultuvrra. Eatnamat, árbevierut ja meahcástallanvejolašvuodát addet vuodu olbmuid loaktimii, dearvvašvuhtii, kultuvrii ja servodaga ovdánavvejolašvuodaide.

Referanser

- Alm, Torbjørn, Inger Greve Alsos, Kari Anne Bråthen, Stein Rune Karlsen, Lennart Nilsen, Gunn-Anne Sommersel og Siri Øiesvold (1994): Botaniske undersøkelser av kulturlandskap i Finnmark. 2. Lokalitetsbeskrivelser for Vest-Finnmark. Tromsura nr. 76, UiT Norges arktiske universitetsmuseum.
- Blix, Erik Schytte (1987): *Karasjokslekter*. Samiske samlinger bind XV, Norsk Folkemuseum.
- Brattland, Camilla (2020): *Porsangerfjorden som grunnlag for samisk kultur*. Hentet fra: <https://storymaps.arcgis.com/stories/bd220e2ae6bf49afaa34935a869239b0>
- Bull, Kirsti Strøm (2005): *Reinbyer i Finnmark på begynnelsen av 1900-tallet*. Dokumenter fra Riksarkivet. Nordisk samisk institutt.
- Hanssen, Einar Richter (1986): *Porsanger bygdebok*. Bind 1. Porsanger kommune. Kulturminnesøk: <https://www.kulturminnesok.no/>
- Lilienskiold, Hans H. (1998): *Trolldom og ugudelighet i 1600-tallets Finnmark*. Redigert og bearbeidet av Rune Hagen og Per Einar Sparboe. Universitetsbiblioteket i Tromsøs skriftserie, Ravnetrykk nr. 18.
- Naturmangfoldloven: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100>
- Persen, Per Olaf (2023): *Naturbaserte levedyktige lokalsamfunn*. Gávccí på oppdrag for Naturvernforbundet i Finnmark. Hentet fra: <https://naturvernforbundet.no/finnmark/naturbaserte-levedyktige-lokalsamfunn/>
- Persen, Per Olaf, Anders Johansen Eira, Johan Johansen Eira og Anders Blom (2024): *Påvirkningsanalyse av industriell vindkraft*. Protect Sápmi i samarbeid med Gávccí AS. Hentet fra: <http://www.protectsapmi.org/assets/Dokumenter/Pavirkningsanalyse-av-industrell-vindkraft-30.8.24.pdf>
- Rybråten, Stine, Harrieth Aira, Svanhild Andersen, Solveig Joks, Steinar Nilsen (2024): *Mijá duobddága: Sankingspraksiser i samiske kystområder – relasjoner, verdier og bærekraft*. I: Tidsskrift for Samfunnsforskning. Universitetsforlaget. Hentet fra: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/tfs.65.1.3>
- von Westen, Thomas (1934 [1717]): *Topographia Ecclesiastica*. 2. del Finmarckia 1717. Nordnorske samlinger I, Oslo.
- Vorren, Ørnulf (1962): *Finnmarksamenes nomadisme*, Tromsø Museum Skr. 9, 2 bd.

Baajh vaeride årrodh – La fjellan leve

Naturvernforbundet Finnmark
Finnmárkku Luonddugáhttenlihttu